

ИГРИТЕ – ФАКТОР ЗА СОЦИАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Светлана Ас. Игнатовска

GAMES – FACTORS OF SOCIALIZATION AND SOCIAL INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Svetlana As. Ignatovska

ABSTRACT: The game in all its forms is an important component of the educational integration process. How it affects interaction, communication and communication in natural social environment for children with special educational needs. Derived are functions and objectives of the game, and the positive effects of it.

KEYWORDS: games, socialization, social integration, children with special educational needs, interaction.

Изследването е финансирано по проект № РД-08-87/03.02.2017 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

„Играта не е само „игричка”, тя е сериозно нещо и има голямо значение, грижи се за нея, обогатявай я, майко, пази я, татко!”
Фридрих Фрьобел

Процесите на социализация и социална интеграция са в своята същност субектни изменения, насочени към усвояването и практикуването на различни форми на съзнателно (регулирано) **взаимодействие, общуване и комуникация** в естествената социална среда. Това означава, че в процеса на интегрираното обучение и образование на учениците със специални образователни потребности и особено на умствено изостаналите, социализационните явления следва да възникват, да се наблюдават и управляват целенасочено и преднамерено.

При обучението и образованието на тези ученици интеракциите с интегративна същност ще обхващат преди всичко онези дейности, които са интегриращи, развиващи и достъпни на тази категория деца.

Сред дейностите в училище, които притежават едновременно и в значителна степен посочените качества, на първо място можем да поставим **играта**. Така *играта* ще заеме, съвсем естествено, много съществено място в цялостното корекционно-компенсаторно и развиващо децата със СОП взаимодействие, организирано в рамките на интегрираното обучение.

Играта във всичките ѝ форми е важен съставен елемент на образователно-интеграционния процес в началните класове на общообразователното и специалното училище. Ежедневната двигателна натовареност и поддържането на двигателна *активност* са важни съставки на учебния ден, отнесени както към оздравителните и превениращите мероприятия, които засягат здравословното състояние на децата със СОП, така и към **активацията** на познавателните, учебните, адаптивните и т.н. възможности на други категории ученици.

Формирането на **умения** за игра и развитието на игровата **дейност** са два от аспектите на този процес, в който могат да се открият няколко типа позитивни резултати. На първо място игрите стимулират *адаптацията* на учениците към елементите и структурата на корекционно-развиващите взаимодействия в училището. В този смисъл на редица характерни моменти от дневния режим съответстват типични игри, което е важна предпоставка за протичане на адаптивните процеси на физиологично и психично ниво.

Исключително позитивно е значението на игрите за поддържането на *емоционалния* и *мотивационния* фон на ежедневното функциониране, от които произтича отношението на децата към играта (откриване на нейния смисъл) и *дейността* ѝ начало. Същото значение имат те и за общото *сензомоторно* развитие на учениците, в което укрепването на физическото им състояние е представено от увеличаването на физическата и умствената работоспособност, от развитието на соматичния праксис – през локомоциите до оралния и мануалния фин праксис.

Несъмнено е и съпътстващото тези явления *познавателно* и *социално* развитие на детето, доколкото в играта се съдържат както непрекъснато променящи се познания и умения за взаимоотношенията и взаимодействията между хората, така и много наситени **интеракции** с възрастните и другите деца.

Особено важно е и развитието на *общуването* и *взаимодействието* между играещите, което способства за изграждането на *колективистични* нагласи, идентификация, *емпатия* и обобщени *социални* умения.

Играта е интегратор (като интелектуална функция и дейност – Е. Петрова, Д. Елконин, И. Миленски и др.) на детето със социума: колкото по-сложна е играта, толкова по-сложна става връзката между интелекта и социума. Толкова по-широки са и възможностите за актуализация и развитие на интелекта.

Преходът на детето от предметно-манипулативната към сюжетно-ролевата игра (в периода от 3 до 6 год.) предполага интензивно развитие на интелекта (което е научен факт) главно чрез развитието на опита, психичните и социалните качества (на личността).

Съпътстващото този процес развитие на отношението към социалните явления (рефлексия, активност и опит) стимулират усвояването и присвояването на социума, с което се гарантира развитието, от една страна, на интегралната функция на съзнанието (интелекта) и социалния интегритет на детето. В този смисъл възникването на отношението към света, видимо в играта и чрез нея, предполага взаимодействието на процесите на вътрешна (интелектуална) и външна (социална) интеграция на нормално развиващото се дете. И едното и другото явление, в тяхното взаимодействие, подготвят детето за навлизането му в социалната мрежа на интеракциите и в организираната от училището учебно-познавателна дейност.

Изоставането на дете със СОП в усвояването на по-сложни игри или продължителната задръжка на нивото на предметно-манипулативната с елементи на сюжетно-ролева игра, спъват развитието на вътрешната и външната интеграция на детето (или и обратно – нивото на интелектуалните и социалните потенцици са причина за изоставането), което не само го гарантира и задълбочава, но и му придава ново качество, изразяващо се в отсъствието на активно отношение към социума и релациите в него. Както е твърдял Е. Сеген, умствено изостаналото дете **не иска** (да участва в тези отношения) и поради това не може.

Вероятно един от начините за интензификация на релациите между умствено изостаналото дете и социума е неговото въвличане в интеракциите, присъщи на играта. В този смисъл игрите са своеобразно свързващо звено между манипулативно-предметните и сюжетно-ролевите дейности, което има свойството да стимулира развитието на вътрешната (интелектуалната) и външната (социалната) интеграция на тези деца.

Разглеждани в този аспект, игрите действително могат да се отнесат към такива страни на детската функционалност като *действено-съдържателен, възрастово-времеви, комуникативен, формиращ, развиващ, самоактуализиращ, социализиращ* и др. Оценявани като връзка между външните и вътрешните интегративни тенденции, особено отнесени към даден възрастов период и степен на развитие, игрите са фактор на развитието и подготовката на децата със специални образователни потребности за социално функциониране.

В процеса на игра всяко дете е свързано с другите деца в отношения, които поражда вътрешни промени, както във взаимоотношенията между децата, така и в самото дете. Взаимоотношенията възникват и се формират в процеса на активното общуване, чиято най-ярко изразена форма е съвместната дейност. „Изследователи от Института Макс Планк в Берлин открили, че компютърните игри стимулират области на мозъка, които са отговорни за

пространственото мислене и визуалното възприятие, а изследователи от Мичиганския държавен университет са установили, че децата, които често са били в контакт с видео игри, са склонни да бъдат много по-творчески настроени, отколкото другите деца на същата възраст” [3, с. 108].

Чрез водещата дейност през периода на ранното детство – играта, децата опознават заобикалящата ги среда и удовлетворяват потребността си от общуване. Играта изпълнява разнообразни функции в процеса на израстване. Тя е средство и условие за развитие. Различните видове игри имат пряко действие върху формирането на двигателния апарат, познавателните процеси, речта и особеностите на личността.

„Индивидуалните особености на децата със специални образователни потребности са твърде различни и изцяло зависят от състоянието и възможностите на детето” [2, с. 7]. При тези деца игрите изпълняват три основни функции:

- Спомагат за адаптацията към нова среда.
- Усилват екстрорецепцията и отклоняват вниманието от съществуващото отклонение, болест или състояние.
- Игрите играят роля на терапевтичен фактор.

Чрез игрите могат да се реализират следните цели:

- ✓ Да се компенсира липсата на социален опит, от която страда детето поради изолация в семейната среда или в специализираната институция;
- ✓ Да се развие внимание и сътрудничество;
- ✓ Да се даде възможност на детето да упражнява инициативността си и да изпита чувство за успех;
- ✓ Да се стимулира развитието на основните способности /двигателни, сензорни и интелектуални/.

Следователно играта е комплексно средство за коригиране проблемите в умственото и двигателното развитие на деца със СОП. Проучванията показват, че играта е сензитивен механизъм за компенсация и частично преодоляване на проблемите в работата на деца със СОП.

Играта формира не само интелигентността на детето, а много често му помага да решава своите емоционални или социални проблеми. Освен това, в играта детето може да изразява чувства, които са иначе неприемливи, като агресия, ревност страх, без да са опасни. Играта допринася да се преодолее безпокойството, като дава на детето възможност да изучи и приеме трудните и болезнени преживявания, с които то се сблъсква всеки ден.

Играта помага да се открият и ключовите способности, които притежават децата със СОП. За тази цел може да се прибегне до компенсирането, като се заменят нарушените функции с други форми на възприятие и системно да се стимулира това, което е останало у детето.

Главното при всеки даден случай е да се открият кои са възможностите и способностите на детето и да се намери начинът за тяхното развиване и стимулиране.

Най-значимият обект за детето е възрастният. Той е носител на социален опит и култура. Общата съвместна дейност дете–възрастен е източник на развитие на детето. В този смисъл, за формиране на детското възприятие, играта има изключително важно значение.

При децата със СОП, като терапевтично средство, играта се използва в две основни форми: пряка /директивна/ и опосредствана /недирективна/ игрова терапия.

Пряка игрова терапия възниква във връзка с опитите да се намери психоаналитична техника към децата. Според редица автори терапевтът трябва да има активна и възпитателна роля в игровата ситуация и в игровото функциониране, като използва игрови материали. Играта вкарва детето в ситуация, като терапевтът трябва да наблюдава, да управлява поведението му и същевременно да го изменя.

Недирективната игрова терапия е насочена за активиране на самопознанието и самоуправлението на детето. Поведението му се определя от стремежа към най-пълна

самореализация. Предоставя му се добре оборудвана стая, в която то може да играе по собствено желание /спонтанна игра/, да се отпусне и да изяви себе си, без да бъде насочвано и ограничавано в дейността.

Представителите на психоаналитичното направление постепенно достигат до извода, че щом възрастните могат да си говорят, съвсем приложимо за тях е да се направи лечение чрез разговор, а при децата терапия чрез игра.

Благодарение повторението на играта, травмиращите въздействия от околната среда се неутрализират и престават да оказват негативен ефект. В обобщение, независимо дали става въпрос за деца със или без СОП, играта има следните положителни ефекти:

- ✓ Откриват се нови пътища за стимулиране на цялостното развитие на детето.
- ✓ Повлиява се върху развитието на моториката, координацията на движенията на детето.
- ✓ Повлиява се на познавателните процеси – внимание, памет, мислене, въображение.
- ✓ Намалява се агресията у детето.

References:

1. Veleva, A. (2013): *Pedagogika na igrata*, (Education Game), Ruse.
2. Kirilova, G. (2016): *Uчебно pomagalo po rodinoznanie i prirodoznanie za rabota pri detsa sas specialni obrazovatelni potrebnosti*, (Textbook on homeland studies and natural science to work with children with special educational needs). Shumen.
3. Mustafa, Z. (2015): *Mediite v nasheto obshtestvo* (Media in our society) // Sb. „Inovatsii v obrazovanieto” – Patuvasht seminar Odrin – Cheshme – Izmir – Odrin (04.05.2015 – 09.05.2015), Faber, с. 108-113, ISBN: 978-619-00-0265-9
4. Petrova E. (1986): *Integrativni funktsii na igrata v pedagogicheskiya proces* (Integrative functions of the game in the pedagogical process). Sofia.

Assoc. Prof. PhD Svetlana Ignatovska
Department of Special Pedagogy
At Konstantin Preslavsky – University of Shumen
svetlanab@abv.bg